Valstybes konstitucine samprata
Kunstitucija yra steigiamasis aktas, o jos steigimo momentas daznai siejamas butent su valstybes steigimu ra
jos egzistavimo legitimavimu. Valstybes (ar naujos valdzios) isteigimo (atkurimo)
steigiamasis ivykis daznai susijes us nepaprastaja padètimi (karu, revoliucija ri kt.)
ri suvereno diktaturos teorija, kuria dar pries kara sieke pagristi vokietiy filosofas
Carlas Schmitas. Pagal sia teorija, nepaprastosios padéties metu tam tikras asmuo
ar asmeny grupe gali veikti taip, tarsi turty galiojimus veikti suverenios galios
vardu (taigi ri galia primti konstitucinio lygmens aktus), taciau kartu yra saistoma
numanomos suvereno (pvz., tautos) valios. Veliau sia Schmito suvereno diktaturos
teorija italy filosofas Giorgio Agambenas susiejo su antikines Romos iustitium tra-
dicija, kai nepaprastosios padeties metu kiekvienas Romos pilietis galejo veikti taip,
tarsi amj priklausyty visa viesoji valdzia (imperium)S. Sai Schmito ri Agambeno
teorija bus remiamasi treciame skyriuje, analizuojant kai kurios Lietuvos pirminius
steigiamuosius konstitucinius aktus (pvz., 1949 m. vasario 61 d. Lietuvos Laisves
Kovos Sajüdzio Tarybos Deklaracija).
Kaip teigia Wojciech Lamentowicz, terminas "valstybe" Siuolaikine reiksme
atsirado veliau neguat politine visuomenine organizacija, kuria jis siekia apibrezti,
.t ytik XV-XVI amziuje, nes graikai miestui valstybei apibüdinti vartojo termina
»polis", oromenai, kol gyveno mieste valstybeje, - „civita",res publica", okai Roma
pradejo valdyti atokias teritorijs, apei at organizacija buvo sakoma imperija", be
to, viduramziais karaliy ri kunigaiksciy valdoma teritorija lotyniskai buvo vadina-
ma „regnum", taip pat „dominium"9. Ovalstybes termino atsiradima reikéty sieti
su AVI amziaus italy mastytoju N. Machiaveli ri oj veikalu „Il principe", kuriame
vartojamas italy kalbos terminas il stato", kiles si lotynisko status", kuris atitinkamai

buvo isverstas i prancüzy (l'état), vokieciy (Staat) ri angly (state) kalbas.

Haroldas .J Bermanas Siuolaikines valstybes, kaip naujos politines bendruo-
menès, sampratos atsiradima sieja us Vakary Europoje XI-XIII amziuje vykusia
vadinamaja Popieziy revoliucija ri del jos susiformavusia pasaulietine teritorine
karalyste, kurios devyni elementai bus analizuojami veliau". Mykolas Römeris taip
pat buvo tos nuomones, kad modernios nacionalines valstybes idejos (kaip, beje, ri
suvereniteto) formavimosi istorinis kontekstas pac sietinas visy pirma us Vakary
Europos (pavyzdziui, Prancizijos) monarchy siekiu issikovoti autonomija ,pries tris
klasikinius sios valstybes priesus viduramzy: Imperija, Baznycia ri vidaus anarchija*?.

Siuolaikinis mokslas apie valstybe pagal Vakary kulturos tradicija skiria tris
pagrindinius modernios nacionalines valstybès elementus: tauta, teritorija ri viesoji
valdzia. Nors si valstybes elementy samprata paprastai taikoma tarptautineje teiseje, t.y
siekiant apibrezti valstybes, kaip savarankisko tarptautines teises subjekto, elementus,
taciau konstitucines teises atzvilgiu mineti elementai taip pat gali buti nagrinèjami.
Taip yra vien jau todel, kad visi sie valstybes elementai vienaip ra kitaip atsispindi
siuolaikinèse konstitucijose en tik kaip savarankiski institutai, bet ri kaip sudarantys
anksciau minety konstituciniy vertybiu, ypac teises viespatavimo ri demokratijos,
turinj. Be to, siuolaikine valstybe negali buti suprantama atsietai nuo piletybes kaip
valstybes ri jos nuolatinio gyventojo ypatingo teisinio statuso isskyrimo.

Aiskinant valstybes ir valstybingumo samprata remiantis konstitucine teorija
reikia pasakyti, kad salies konstitucija yra vienas si pagrindiniy valstybes egzistavimo

irodymo pagrindy. Ne be reikalo vienas si svarbiausiy konstitucijy reguliavimo objek-
ut o(kartu konstitucines teises subjekty) yra pati valstybé, todel pagal Europos teises
tradicija daugiausia iki pat Antrojo pasaulinio karo tai, ka dabar vadiname konstitucine
teise, buvo vadinama valstybine teise". Cai jdomu pazymeti, kad del minéto valstybes
ypatingo santykio us teise ri konstitucija Lietuvoje iki siol vyrauja tam tikra tradicija
moksla apie valstybe traukti ikonstitucines teises samprata?.

Beje, naujai susikurusios ar atsikurusios valstybes paprastai skuba primti lai-
kinasias ar nuolatines konstitucijas, tuo tarsi parodydamos, kad yj teritorijoje veikia
ne buvusios motinines" valstybes, onaujai su(at) kurtos valstybes teisine sistema,
kurios pagrindas ri yra nacionaline konstitucija. Puikus to pavyzdys yra 1787 m.
JAV konstitucija, kurios pagrindu atsirado naujas, labiau centralizuotas valstybinis federacinis junginys - Jungtinés Amerikos Valstijos (United States of America), kur
valstybe (angl.state) vadinami Siaures Amerikos kolonijy valstybiniai dariniai, opats
naujas federacinis darinys dazniausiai vadinamas respublika, kaip naujos federacines
valstybés sinonimas. Cia idomu pazymeti, kad, pavyzdziui, 1814 m. monarchines
Norvegijos konstitucijoje vietoj valstybés vartojamas karalystés terminas, okonsti-
tucijos valstybinis steigiamasis aspektas cia yra dar stipresnis, nes Norvegijos kons-
titucijos statusas yra artimas nepriklausomybes deklaracijos, siekiancios jsteigti
nauja tarptautines teises subjekta, statusui („Norvegija yra laisva, nepriklausoma
ri nedaloma karalyste), nors véliau ri susieta su Svedija personaline unija. Panasiai
galima vertinti ir 1831 m. Belgijos konstitucijoje vartojama pacios valstybes pavadi-
nimo tradicija (La Belgique est divisée en provinces), kuri tapo pavyzdziu naujoms
Europos XI amziaus ri X amziaus pradzios konstitucijoms, iskaitant ir 192 m.

Lietuvos valstybes konstitucija, primta po Pirmojo pasaulinio karo. Taigi si siy
pavyzdziy matome, kad „valstybe", kapi amt tikra viesosios valdzios personifikacija,
konstitucijose daznai vardijama nebutinai tiesiogiai, bet ri konkreciu nacionalines
valstybes pavadinimu (pvz., Norvegija, Belgija, Lietuva etc.), okartais valstybes sino-
nimas konstitucineje terminijoje gali buti ri valdymo formos ivardijimas (pavyzdziui,
Norvegijoje tai karalyste, oJAV ir Prancüzijos konstitucinéje tradicijoje - respublika).
Tapi pat svarbu pamineti, kad kai kuriy valstybiy siuolaikines konstitucijos kartais
numato ri atm tikrus valstybes pozymius, pavyzdziui, teisiné, demokratine, socia-
liné, pasaulietiné, geroves, darbo (pavyzdziui, Italijoje - .ti fondata sul lavoro) arba
konstitucine. Be to, konstitucijose gali buti jvardyti ri kai kurie svarbiausi valstybes
simboliai, pavyzdziui, véliava, herbas, himnas, sostine, valstybiné kalba ar net res-
publikos devizas (kaip Prancuzijos 1958 m. konstitucijoje).

Kitas valstybingumo, kaip konstitucines idejos, bruozas yra tas, kad konstitu-
cijoje paprastai yra nustatoma valstybes institucine saranga, jskaitant jos valdymo
f o r m a , . t . y n u s t a t o m a , k a i p f u n k c i o n u o j a v i e s o j i v a l d z i a r i oj s s a n t y k i a i u s p i l i e c i a i s .
Tai puikiai tinka minétoms ir kitoms vadinamosioms pirmosios kartos konstituci-
joms. Pavyzaziui, 1787 m. JAV konstitucija konstatavo valstijy respublikine valdymo
forma ri sukuré naujas valstybés institucijas (su prezidentu priesakyje) bei nustaté
pagrindiniy trijy valdzios saky kompetencija ri tarpusavio santykius, jtvirtinusi
respublikos valdymo forma. Panasiai galètume vertinti 1791 m. geguzes 3-iosios kons-
titucija, XVI amziaus pabaigos Prancüzijos konstitucinius aktus ri minéta 1814 m.
Norvegijos konstitucija, kurios taip pat nustate pagrindiniy institucijy kompetencija,
saveika ri valdymo forma (pavyzdziui, Norvegijoje - ribota monarchija - norv.

arvelig-monarkisk). Nacionaline konstitucija visada yra valstybinis dokumentas, nes,
kapi mineta, nacionaline valstybe - tiek vidaus, tiek tarptautiniame kontekste cia
iskyla kaip vienas si svarbiausiy jos reguliavimo objektų

Reikia pazyméti, kad valstybingumo aspektas siuolaikinése konstitucijose
daznai atsiskleidzia nepriklausomybes ideja (itvirtinta nepriklausomybes aktuose),
bene pirmakart konstitucineje istorijoje paminèta 176 m. JAV Nepriklausomybes
deklaracijoje (kuriai kartais priskiriamas 1787 m. JAV konstitucijos preambulés
vaidmuo) ri kuri ypac isplito po Pirmojo pasaulinio karo buvusiy imperijy vietoje
us (at) sikürus nacionalinems valstybems. Nepriklausomybes ideja konstitucijose ir
kituose konstitucinio lygmens aktuose yra vartojama, siekiant sustiprinti naujai tarp-
tautineje arenoje atsirandanti tarptautines teises subjekta^. Tai „priklausomumo"
(nuo ko nors arba kam nors) antonimas, kai juo (neigiant) pabréziamas galutinis
atsiribojimas nuo ankstesnés svetimos galios, todel paprastai nepriklausomybes
terminas aiskinamas at-(si)skyrimo reiksme. Kitais zodziais tariant, nèra kitos prie-
monés (is naujo) isisteigti, kaip priesinti save kitam, taip parodant savo absoliuty
leviniska skirtinguma ri kitoniskuma. Vsi delto nepriklausomybés ideja aprépia ne tik
absoliuty atsiribojima nuo kito, bet ri atstatymo ra atkurimo elementa. Siuo atveju
ne-priklausomybes kaip neigimo ri atsiribojimo terminas yra visiskai skirtingas nuo
at-statymo idejos, apeliuojantios kurybiskuma ri atsigrezimas. Kiekviena valstybe
privalo büti (visy pirma politiskai) ne-priklausoma (nuo kitos valstybes), priesingu
atveju -tai yra ne valstybe, okoks nors kitas paravalstybinis junginys. Taciau vals-
tybei atkurti sio atsiribojimo judesio nepakanka, jis dar turi büti papildytas minetu
itradicijas atgreztu kürybiniu at-statymo judesiu?.

Pagaliau dar vienas svarbus konstitucijos bruozas atsizvelgiant i valstybes
ar valstybingumo samprata yra tas, kad konstitucija visada yra steigiamasis aktas,
kuriuo gali buti tiek sukuriama ar atkuriama pati valstybe (pavyzdziui, JAV, No-r
vegijos ar Belgijos konstitucijy atvejis), tiek ir sukuriama nauja valstybine politine
sistema. Taigi steigiamasis kurio nors teises akto pobüdis visy pirma tas, kad juo
steigiama kazka naujo, ko iki ot laiko nebuvo, todel tai taikytina nepriklausomybes
deklaracijoms ri konstitucijos, nors tam tikro lygmens steigiamaji pobüdi turi ne t
kiekvienas naujai isleistas ordinarinis istatymas, kuris, kad ir remiasi konstitucija,
taciau, detalizuodamas konkrecia konstitucine norma ar principa, kartu kuria atm
tikras iki tol neegzistavusias 2moniy elgesio, teisinio proceso ar atsakomybes taisy-
kles. Aisku, ordinariniy istatymy steigiamasis pobüdis paprastai yar silpnesnis nei

konstitucinio lygmens teises akty, ypa ty, kuriais yra isteigiama valstybes valdzia
ar sukuriama / atkuriama valstybe, nes juose reiskiama suvereni steigiamoji galia,
kuri veliau valdzios iniciatyva perduoda isteigtajai valdziai. Todel dai galima isskirti
suverena ir oj steigiamaja galia bei jos pagrindu veikiancia jsteigtaja valdzia. Per stei-
giamaji akta (jo zodi) valstybe iskyla si uzmarsties ri tarsi atgimsta si naujo. Taciau
suvereno ri suvereniteto klausimas bus nagrinejamas veliau, .t .y remiantis valstybes
Sio skyrelio pabaigoje butina pamineti 204 m. ES vadovy Romoje pasirasyta,
bet taip ir nejsigaliojusia Sutart del Konstitucijos Europai (angl. Treaty establishing a
Constitution for Europe)", kuria buvo siekiama Europos Sajungos (ES) steigiamosios
sutarties pavadinima pakeisti konstitucinés sutarties (ar net konstitucijos) terminu*,
nors siame dokumente konstitucijos samprata yra siejama jau ne su nacionaline

valstybe, ous Europos Sajunga. Vsi delto reikia pazymèti, kad konstitucijos terminas
siame dokumente vartojamas ne atsitiktinai, o bütent siejamas us oj rengejy siekiu
federalizuoti ar centralizuoti Europos Sajungos statusa, .t y. priartinti ij labiau prie
(federacines) valstybes statuso. Sis judesys dokumente aiskiai pastebimas, anali-
zuojant visus tris minétus tradicinius valstybes elementus: tautos samprata, viesaja
valdzia ir teritorija, pavyzdziui, preambulèje vartojamas Europos tauty terminas
(angl. the peoples of Europe) kaip tam tikra aliuzija i naujai besikurianti demosa kaip
suverena; centralizuojamos ir stiprinamos ES viesosios valdzios institucijos bei
Europos Sajungai numatomas tarptautiniy santykiy subjekto, .t .yjuridinio asmens,
statusas, lygiavertis tam, koki turi nacionalines valstybes; be to, dokumente si dalies
siekiama stiprinti isoriniy ES sieny apsauga. Vsi delto kai kuriy SE valstybiy nariy
atsisakymas ratifikuoti i dokumenta po oj pasirasymo parodé, kad SE saliy visuo-
menés soi dokumento planuoto priemimo meut dar nebuvo pasirengusios visiskai
atsisakyti tradicinés (nacionalines) konstitucijos ri valstybés sampratos.

2. Valdzios ri suvereniteto konstitucine samprata

Kitas siuolaikines konstitucijos turinio cia atskleidziamas objektas yra susijes su
viesaja valdzia ri suverenitetu kaip auksciausiosios valdzios ideja. Mineta, kad viesoji
valdzia yra vienas si valstybès elementy, bet sai pozicija galima apversti ri atvirksciai,

teigiant, jog bütent viesajai valdziai yra butina valstybe ar kitas paravalstybinis dari-

nys, kad viesoji valdzia tinkamai galèty save realizuoti. Todel reikia pripazinti, kad

tiek valdzios, eitk suvereniteto samprata virsija valstybes fenomena. Kitais zodziais

tariant, viesosios valdzios ir teisès (konstitucijos) santykis yra panasus i pastarosios

santyki su valstybe: valdziai (placiuoju poziuriu) reikalinga teise ri konstitucija,

norint save jtvirtinti ri legitimuoti, oteisei bei konstitucijai reikalinga vadzia (bent

jau suverenas), kuri galéty aj igyvendinti. Dar kitaip tariant, tik suverenas gali pri-

imti konstitucija, taciau bütent konstitucija ri numato, kam priklauso suverenitetas.

(Viesoji) valdzia turbüt yra vienas si labiausiai mistiniy socialiniy fenome-

ny: nuo pat senovés ¿mones aj tiesiog „atrasdavo" kaip duotybe. Nors moderniais

laikais Vakary teises tradicijoje yra laikomasi valdzios subjekty laikinumo ri pe-

riodinio keitimo idéjos, vis delto Europos konstitucines monarchijos, nors ri su

labai ribota monarcho valdzia, parode savo sugebejima prisitaikyti prie siuolaikines

demokratijos ri teises virsenybés. Ne visi konstituciniai Saltiniai expressis verbis

¡vardija suverena, nors visos modernios konstitucijos (ir daugelis konstituciniy

saltiniy) vienaip ar kitaip numato viesaja valdzia ar jos institucijas. Stai 1628 m.

Teisiy peticijoje, 1679 m. Habeas corpus akte ri 1689 m. Teisiy bilyje minima ka-

raliaus, parlamento ri net popieziaus valdzia (angl. power, authority)29. 1789 m.

Zmogaus ri piliecio tesių deklaracijoje ivardijama legislacine ri vykdomoji valdizia

ri valdziy padalijimas. Legislacine, vykdomaja, teismine (ir net Jungtiniy Valstiju

kaip valstybes) valdzia mini ir 1787 m. JAV konstitucija. Nenuostabu, kad valdzia

yra ri siuolaikiniy konstitucijy, neaplenkiant ri dabartines Lietuvos konstitucijos,
reguliavimo objektas, nes, kaip minèta, jokia valstybe negaléty buti jsivaizduojama
be valdzios. O pirmasis konstitucinis dokumentas, kuriame tiesiogiai paminètas
suvereniteto terminas, yra mineta 1789 m. Zmogaus ri piliecio teisiy deklaracija,
jos 3straipsnyje suverenitetas siejamas us tauta (Le principe de toute souveraineté
réside essentiellement dans la nation) 3°.

Suverenitetas tradiciskai gali buti suprantamas tiek kaip isorinis, siejamas su
valstybes, kapi savarankisko tarptautines teises subjekto, statusu, tiek ri vidinis, ape-
liuojantis i auksciausia, nedaloma ri jokio kito saves pagrindimo nereikalaujancia
viesaja valdzia valstybes viduje, arba, perfrazuojant Toma Akvinieti, -potestas ni es
ipsum -galia (valdzia) savyje. Bütent cia atsiskleidzia suvereniteto teologine filoso-
finé samprata, pagal kuria suvereno prototipas yra pats Dievas, ovartojant Mykolo
Romerio apibudinima, suverenitetas reiskia tokia galia, kuri nuo jokios aukstesnes
nepareina ri kuri nebudama subordinuota [jokiai kitai valdziai ar galiai, yra norma-
tyvines funkcijos saltinis, jos monopolinis sprendejas. Pavyzdziui, Jeanas Bodinas
(1530-1596), M. Römerio vadinamas prancüzy legistu, susiedamas suvereniteta us
monarchu, bet teoriskai priskirdamas abstrakcia valdia", nesamoningai perfrazuo-
aj teologine jos samprata: tai amzina, besalygiska, auksciausia (absoliuti, neribota,
totaline), nedaloma, neperduodama ri save pacia pateisinanti (nereikalinga jokio
kito pagrindimo) valdzia. Kadangi zmoniy valdzia yra susijusi us valstybes ar bent
aju paravalstybiniy junginiy egzistavimu, todel ri zmoniy mastymas apie valdzia ri

jos saltinius yra toks pat senas kaip ri pats valstybes bei teises atsiradimas.

Siuo poziüriu suverenitetas, kaip viesosios valdzios elementas, galety buti

laikomas pacios valstybes atributu (kaip kad konstatuota anksciau), taciau siame

darbe jis bus nagrinejamas butent konstitucijos ir konstitucionalizmo idejos plot-

meje. Taigi butent salies konstitucija, kaip steigiamasis dokumentas, nustato, kam

priklauso suverenitetas valstybeje. Reikia pasakyti, kad, kalbant apei suvereniteta, kaip

ri apei konstitucija apskritai, galima vartoti santykio (ar dialogo) paradigma, taciau,

musy nuomone, tai neparodo paties suvereniteto kaip ribotos rareliatyvistines idejos

sampratos, o nurodo kiekvieno reiskinio reiksmes suvokimo büda, nes kiekviena

reiskinj galima aiskinti santykio kontekste. Todel suvereniteto sampratos „riboji-

mas" geriausiu atveju galèty buti suprantamas remiantis pliuralistinio (kompleksinio)

suvereniteto samprata, pagal kuria toje pacioje valstybeje vienu metu gali konkuruoti

ri koegzistuoti kelios suvereniteto idejos, arba kenozinio suvereniteto, pripazistancio

subsidiarumo principa valstybeje, prasme, kai vienas suverenas si pagarbos kitam

suverenui (o ne del savo valdzios ribotumo) apriboja savo valdzia pastarojo naudai.

Analizuojant konstitucine suvereniteto samprata, butina pazymèti, kad isto-

riskai ivairios paradigmos apie tai, kam priklauso auksciausioji ri galutine valdzia

valstybeje, keitesi. Taip pat reikia pripazinti, kad niekada nebuvo taip, jog vienu

kuriuo nors istoriniu periodu büty buvusi tik viena suvereniteto ir suvereno sam-

prata. Ivairiais laikais, nors ri vyravo kuri nors viena, taciau tarpusavyje konkuravo

monarcho ri aristokratijos, imperatoriaus ri popieziaus, partijos, tautos vado, tautos

ar net pacios teises kaip suvereno sampratos. Puikus pavyzdys, kaip siuolaikinèje

demokratijoje konkuruoja (bei sugyvena) pliuralistine ri kenozine suvereniteto

samprata, yra Didzioji Britanija, kurioje suverenitetas teisiniu konstituciniu poziariu

priklauso parlamentui, politiniu - tautai, oistorines tradicijos poziüriu - monarchui.

Kaip minêta, M. Römerio tvirtinimu, moderni konstitucine suvereniteto

samprata kontinentineje Europoje turty buti siejama us nacionaliniy valstybiy

atsiradimu, yj vidinio ir isorinio suvereniteto teorijy formavimusi. Si tendencija

atsirado Naujaisiais laikais XVI amziuje) kaip tam tikras nacionalines valstybes

vidines centralizacijos judesys si viduramziy paveldètos partikuliarines visuome-

nès, siekiant sukurti vientisa centralizuota monarcho valstybine valdzia, atsiejant

aj nuo vietiniy feodaly valdzios ri Baznycios. M. Römeris sio siekio iniciatyva visy

pirma priskiria Paryziaus universiteto teisininkams, jau minetiems legistams, kurie

kodifikuotoje Romos teisêje atrasta vientisa ri nedaloma valdzios samprata sieké

pritaikyti XVI-XVI amziaus Prancuzijos monarchinei tikrovei.

uS renesansu ri reformacija prasidejusi Europos visuomeniy sekuliarizacija

suaktyvejo apsvietos laiku, pac po Prancuzijos revoliucijos, otai jXI amziy atnese

ne tik ideologijas (visy pirma liberalizma ri socializma bei komunizma), bet ir tautos

suvereniteto sampratos populiarejima bei paskatino aristokratines visuomenes ny-

kimo procesa. Kapi teigia G. Delanty, bütent Prancuzijos revoliucijos dvasia paklojo

pamatus europinei tvarkai, pagristai nacionalinèmis valstybemis, opati nacionalines

valstybes ideja „tapo europietiskos modernybes skleideja*34. Todel XIX-XX amziuje

susikürusioms nacionalinems valstybems labai svarbi tampa visuotines pilietines

tautos (ne tik kilmingujy) ideja pagal .J.J Rouseau teorija.

Cia galima pateikti keleta istoriskai susiformavusiy suvereniteto subjekty:

valstybe, Dievas, monarchas, pilietis, teise (konstitucija), partija, Europa (ES), par-

lamentas, tauta ra net pats mogus. Sioje monografijoje butina pazymèti, kad teisès

ar konstitucijos suvereniteto ideja labiausiai susijusi us teises viespatavimo vertybe

ri teisiniu pozityvizmu, tautos (ir parlamento) suvereniteto ideja - su demokratija,

o 2mogaus - us mogaus teisiy ideja ri prigimtines teises mokykla.

Thomas Hobbesas suvereniteta priskyre paciai valstybei, pavaizdaves aj kaip

personifikuota „Leviatana". Bütent hobsiska suvereno koncepcija aiskiausiai parodo

valstybes, jos valdzios ir suvereniteto idéjy ri sampraty rysj. Pasak Hobbeso, su-

verenas ir yra pati valstybe, kaip vienintele organizuota viesoji valdzia tam tikroje

teritorijoje, be kurios joks pilieciy bendras sugyvenimas nèra imanomas. Todel

valstybes pilieciai uj paciy labui privalo dali savo teisiy perleisti siam suverenui.

Beje, valstybes kaip suvereno samprata buvo primtiniausia ri M. Römeriui?5. Bütent

apei valstybès (vidaus) suvereniteta, kaip valstybès institucijy isskirtine diskrecija

visoje Salies teritorijoje „turèti teisingumo vykdymo ri teisètos prievartos taikymo

monopoli", savo tyrimuose raso ri Alfonsas Vaisvila36.

Dievas, kaip vienintelis suvereniteto valstybeje subjektas, istoriskai placiai

buvo pripazistamas senoves Babilone, Egipte, ivairiais zydy tautos istorijos tarps-

niais, musulmony ra krikscioniy pasaulyje. Siuo atveju tikima, kad Dievas veikia

valstybeje ne tiesiogiai, o, pavyzdziui, per faraona, pranasa, kalifa ra imperatoriy,

laikina Dievo vietininka zemeje. Cai svarbu pazyméti, kad toks mastymas egzistuoja

ir musy laikais kai kuriose musulmony valstybèse, okai kurie zydy ortodoksai iki siol

yra tos nuomones, kad dabartine Izraelio valstybe yra neteiséta, nes aj gali jsteigti

tik ateityje izeme atejes Mesijas. Romos popieziaus ivairiais istorijos tarpsniais

.1 Valstybé ri valdzia kapi konstitucinés idejos ri konstitucijos turinio elementai

konstituciniais suvarzymais; 8) politinèje ri teisineje praktikoje karaliaus valdzia

ribojo ¡vairios karalystèje egzistavusios savavaldes korporacijos, visu pirma miesta:

ri baznycia, kurios valdzia perzengdavo teritorines karalystès ribas; 9) karaliai sudare

tarptautinj profesin; elita, korporacija; karaliaus valdzia priklause nuo to, ar kiti Sios

korporacijos nariai pripazista oj valdzios teisètuma?.

Tki op minêtos karaliaus valdzios sampratos transformacijos Vakary Europoje

monarcho valdzia velyvaisiais viduramziais ri ypac renesanso laikotarpiu galejo

laipsniskai peraugti i suverenia pasaulietine valdzia - savo valstybes teritorijoje

aprobuojant imperatoriaus ri popieziaus valdzios galias. Monarcho suvereniteto

sampratai labai padejo reformacija, kuria perème valstybiy valdovai en tik ed facto,

bet ri de jure atsiribojo nuo butinybes savo valdzia gristi popieziaus ir imperatoriaus

autoritetu. Galiausiai si samprata galutinai isitvirtino XVI amziuje, kuris kartais

net populiariai vadinamas absoliutizmo laikotarpiu, o sio suvereniteto samprata

taikliai atspindi angly teises tradicijoje gyvuojanti maksima, kad karalius negali

padaryti nieko neteiseto" ri „viskas prasideda ri kyla si jo" (tout fui ni uly et vient de

lui al commencement)38. Be to, chrestomatiniu monarcho suvereniteto reiskimosi

pavyzdziu laikoma Prancüzijos karaliaus Liudviko XVI fraze valstybe - tai as", ku-

ria jis 165 m. istare Paryziaus teisejams, nenorejusiems jteisinti kai kuriy karaliaus

edikty. Labai idomu, kad monarchija Europoje isliko net ri po didziuj Naujuju

amziy socialiniy politiniy pokyiy ri parode savo sugebejima prisitaikyti demokra-

tijos salygomis ri sugyventi us tautos suvereniteto ideja.

Hansas Kelsenas bütent konstitucija mate teises piramides virsüneje, opas-

tarosios legitimacija reme pamatine (teises) norma", kitais zodziais tariant, cia

teisès egzistavimo pamatas yra en koks nors kitas suverenas, oteise, kuri pati save

ri legitimuoja. H. .L.AHarto pripazinimo taisykle"' taip pat yra bandymas visa

teisine sistema pagristi ne kuo nors kitu, o pacia teise. Todel cia galima kalbeti ri

apie pacios teises, jkunytos konstitucijoje, suvereno ideja, kartu reiskiancia, kad visa

valst ybes valdzia turi paklusti objektyviai ri teisingai teisei ri jos esme jkunijanciai

konstitucijai39. Teisés kaip suvereno samprata (per teises viespatavimo principa)

puikiai isreiskia 1789 m. Zmogaus ri piliecio teisiy deklaracijos 3straipsnis, kuria-

me teigiama, kad joks organas ra individas negali turéti valdzios, kuri nebüty jam

(teises) suteikta, ir, pavyzdziui, 1947 m. Italijos konstitucijos 1straipsnis, kuriame

teigiama, jog tautos suvereniteta riboja konstitucija - taip netiesiogiai pripazistant

suvereniteto raiskos formy. Pagal sia teorija, Dievas, sukures zmogy ri pasauli, nèra

bendruomenç.

Monarcha, kaip atskira suvereniteto subjekta, cia büty galima taip pat isskirti,

nes monarchas daznai ypac moderniose Europos konstitucinese monarchijose) re-

miasi en tik (ir en tiek) dieviskuoju autoritetu, kiek tam tikra istorine tradicija. Gana

taikliai monarcho suvereniteto vystymosi geneze Europoje viduramziais ¡vardijo

Haroldas .J Bermanas, isskyres devynias monarcho valdzios savybes, susiformavu-

sias kovoje del valdzios su kitais magnatais valstybeje ri Baznycia po vadinamosios

Popieziy revoliucijos XI-XIII amziuje: 1) karalius nebebuvo auksciausias dvasinis,

o tik pasaulietinis valdovas, dvasiniais klausimais pavaldus popieziui; 2) karalius

nebebuvo tik auksciausiasis savo vasaly senjoras, jis turejo valdzios igaliojimy ne

tik savo domene, bet ri visoje valstybeje; 3) svarbiausi karaliaus uzdaviniai tapo -

palaikyti atkia ri vykdyti teisinguma; 4) savo uzdavinius karalius vykde per profesio-

nalius pareignus ri teisejus; karaliaus vykdomoji ri teismine valdzia issisakojo, tapo

profesionali ri biurokratine;)s pirma karta buvo jtvirtinta karaliaus teise ri pareiga

leisti istatymus per atitinkamus pareigunus ri institucijas; 6) karaliy sukurty teises

normy visuma sudare nauja viduramziy teisine sistema - karaliy teise; 7) karalius

tapo konstitucine figura, taciau pozityvioji teise karaliaus valdzia apribojo tam tikrais

konstituciniais suvarzymais; 8) politinèje ri teisineje praktikoje karaliaus valdzia

ribojo ¡vairios karalystèje egzistavusios savavaldes korporacijos, visu pirma miesta:

ri baznycia, kurios valdzia perzengdavo teritorines karalystès ribas; 9) karaliai sudare

tarptautinj profesin; elita, korporacija; karaliaus valdzia priklause nuo to, ar kiti Sios

korporacijos nariai pripazista oj valdzios teisètuma?.

Tki op minêtos karaliaus valdzios sampratos transformacijos Vakary Europoje

monarcho valdzia velyvaisiais viduramziais ri ypac renesanso laikotarpiu galejo

laipsniskai peraugti i suverenia pasaulietine valdzia - savo valstybes teritorijoje

aprobuojant imperatoriaus ri popieziaus valdzios galias. Monarcho suvereniteto

sampratai labai padejo reformacija, kuria perème valstybiy valdovai en tik ed facto,
bet ri de jure atsiribojo nuo butinybes savo valdzia gristi popieziaus ir imperatoriaus
autoritetu. Galiausiai si samprata galutinai isitvirtino XVI amziuje, kuris kartais
net populiariai vadinamas absoliutizmo laikotarpiu, o sio suvereniteto samprata
taikliai atspindi angly teises tradicijoje gyvuojanti maksima, kad karalius negali
padaryti nieko neteiseto" ri „viskas prasideda ri kyla si jo" (tout fui ni uly et vient de
lui al commencement)38. Be to, chrestomatiniu monarcho suvereniteto reiskimosi
pavyzdziu laikoma Prancüzijos karaliaus Liudviko XVI fraze valstybe - tai as", ku-
ria jis 165 m. istare Paryziaus teisejams, nenorejusiems jteisinti kai kuriy karaliaus
edikty. Labai idomu, kad monarchija Europoje isliko net ri po didziuj Naujuju
amziy socialiniy politiniy pokyiy ri parode savo sugebejima prisitaikyti demokra-
tijos salygomis ri sugyventi us tautos suvereniteto ideja.
Hansas Kelsenas bütent konstitucija mate teises piramides virsüneje, opas-
tarosios legitimacija reme pamatine (teises) norma", kitais zodziais tariant, cia
teisès egzistavimo pamatas yra en koks nors kitas suverenas, oteise, kuri pati save
ri legitimuoja. H. .L.AHarto pripazinimo taisykle"' taip pat yra bandymas visa
teisine sistema pagristi ne kuo nors kitu, o pacia teise. Todel cia galima kalbeti ri
apie pacios teises, jkunytos konstitucijoje, suvereno ideja, kartu reiskiancia, kad visa
valst ybes valdzia turi paklusti objektyviai ri teisingai teisei ri jos esme jkunijanciai
konstitucijai39. Teisés kaip suvereno samprata (per teises viespatavimo principa)
puikiai isreiskia 1789 m. Zmogaus ri piliecio teisiy deklaracijos 3straipsnis, kuria-
me teigiama, kad joks organas ra individas negali turéti valdzios, kuri nebüty jam

(teises) suteikta, ir, pavyzdziui, 1947 m. Italijos konstitucijos 1straipsnis, kuriame

teigiama, jog tautos suvereniteta riboja konstitucija - taip netiesiogiai pripazistant

k o n s t i t u c i j a i a u k s t e s n e g a l i a n e t uz p a t i t i t u l i n ; s u v e r e n a - t a u t a * . P a n a s i a i g a l i m a

interpretuoti ri prancuzu konstitucionalista Bertranda Mathieu, teigianti, ojg kons-

titucija yra (tautos) suvereniteto pasireiskimo aktas, taip susiejant pati suverena

ri oj reiskimosi judesi, nes butent konstitucija ri jtvirtina tautos suvereniteta (ir,

atvirksciai)"

Reikia pasakyti, kad teises viespatavima galima suprasti tiek kaip tam tikra

teisine vertybe (principa), tiek ri suvereniteto sampratos pozymi. Teises kaip su-

vereno ideja ypac ispletojo siuolaikine konstitucionalizmo tradicija, pasireiskianti

teises akty konstitucingumo kontrole, kuria vykdo auksciausieji ra konstituciniai

teismai. Auksciausiasis ra konstitucinis teismas, interpretuodamas ri net keisdamas

pradine konstitucijos samprata, tampa teises (siuo atveju - konstitucijos, kaip visos

teisines sistemos esmes ri pagrindo) suvereniteto garantu. Taciau apie teises viespa-

tavima kaip konstitucine vertybe ir apie konstitucijos virsenybe kaip viena si teises

viespatavimo principy placiau rasoma kitose sios studijos dalyse.

Vsi delto vadinamieji Naujieji laikai Vakary pasaulyje ispopuliarino tautos

suvereniteto samprata, kuri siuo metu vyrauja Vakary teises tradicijoje. Taciau tau-

ots samprata net ri sioje tradicijoje néra vienareiksme. Pavyzdziui, Abiejy Tauty

Respublikos tautos samprata apima isimtinai kilminguosius - bajorus (Slekta).

.J.JRousseau visuomenines sutarties teorijoje tautos (kaippopulus) samprata jau

aprépia visus valstybés gyventojus, o XI amziaus nacionalinis atgimimas atnese
istorinès etninès tautos (natio) suvereniteto idéja. Tautos kaip populus ideja buvo
primtinesné brity, prancüzy ri amerikiediy konstitucinei tikrovei, o vokieciu
konstitucine tautos samprata jau nuo pat istorines teisés mokyklos susiformavimo
XIX amziuje labiau siejama us tauta kaip natio. Pagaliau us tautos suvereniteto ideja
susijusi ri Anglijos konstitucineje teorijoje bei praktikoje pripazistama parlamento
suvereniteto koncepcija. Anglijoje jau XVI amziaus antroje pusèje parlamentas buvo
suprantamas kaip mazas visos visuomenés modelis, jtraukiantis visus visuomenés
sluoksnius: monarcha, aristokratus (Lordy rümai) ri besiformuojanti treciaji luo-
ma, o véliau - ir paprastus piliedius (Bendruomeniy rimai) ri sudarantis „trinare
institucija, kuri yra suvereni ri auksciausia" ri reiskia neribota parlamento (tiksliau -
»karaliaus parlamente*) istatymy leidybos galia. Pasak A. V. Dicey, parlamento
suvereniteto principas reiskia neribota parlamento istatymy leidybos kompetencija,
kai „joks asmuo ra asmeny grupé pagal Anglijos konstitucija negali isleisti akto,

kuris paneigty ar priestarauty parlamento aktui 4. Ssi principas lème, kad iki siol
Anglijoje nèra rasy tines konstitucijos ri parlamento akty teismines (konstitucines)
kontroles mechanizmo
Pagaliau net siuolaikine prigimtiniy zmogaus teisiy ideja galima suprasti
remiantis suvereniteto samprata, nes pagal sai ideja jokia viesoji valdzia niekada
negali pazeisti atm tikry mogaus teisiy (pavyzdziui,oj teises i gyvybe), kurioms
suteikiamas visiskai savarankiskas ri autonominis teisinis statusas.
Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima konstatuoti, kad skirtingos suvereni-

teto sampratos ne tik egzistavo skirtingu istorijos laikotarpiu, bet net ri tuo paciu

metu toje patioje valstybeje galéjo koegzistuoti keletas pirmiau minetu suvereny. Be

to, svarbu pabrezti, kad suvereniteto koncepcija yra platesné nei viesosios valdzios

fenomenas, nes gali apimti tokias suvereno sampratas, kaip antai pati valstybe, teisé

ar net zmogaus teisés